

Мазоренко Оксана Володимирівна
Кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та бізнесу
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕТАПІВ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Стаття присвячена особливостям взаємозв'язку процесів функціонування та розвитку підприємства в межах його життєвого циклу. Обґрунтовано варіанти переходу між етапами функціонування і розвитку з урахуванням видів, форм і напрямків розвитку.

Ключові слова: функціонування, розвиток, життєвий цикл, етап, стадія.

Аннотация. Статья посвящена особенностям взаимосвязи процессов функционирования и развития предприятия в рамках его жизненного цикла. Обоснованы варианты перехода между этапами функционирования и развития с учетом видов, форм и направлений развития.

Ключевые слова: функционирование, развитие, жизненный цикл, этап, стадия.

Abstract. The article is devoted to the specifics of enterprise's functioning and development processes relationship in its life cycle. The variants of transition between stages of functioning and development taking into account types, forms and directions of development are justified.

Keywords: functioning, development, life cycle, stage, phase.

Вступ. Діяльність будь-якого підприємства, що представлена функціонуванням і розвитком, підпорядкована теорії життєвого циклу. Так протягом своєї діяльності підприємство проходить визначені стадії життєвого циклу. Хоча не існує для всіх підприємств єдиного шляху функціонування і розвитку, розуміння загальних закономірностей дозволяє побудувати індивідуальну модель функціонування та розвитку.

Постановка проблеми. В межах життєвого циклу підприємство змінює стадії, до яких належать створення та становлення, зростання, стабільність, спад і ліквідація. При цьому набір стадій є загальноприйнятим в економічній науці. Проте характер діяльності підприємства на кожній стадії відрізняється. Згідно підходу висвітленого в [3] кожна стадія життєвого циклу підприємства являє собою сукупність етапів функціонування та розвитку підприємства, при чому послідовність цих етапів в межах кожної стадії може бути різною. Тому актуальним стає питання переходу між етапами функціонування й етапами розвитку в межах кожної стадії циклу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні аспекти функціонування та розвитку підприємства розглядаються в роботах таких вчених, Д.К. Воронков, М.В. Куркін, Н.П. Масленнікова та О.В. Раєнева [1; 2; 4; 6]. Зазначені науковці розглядають різні аспекти функціонування та розвитку підприємства, виокремлюють види розвитку та його характер. Однак, малодослідженими залишаються особливості взаємодії процесів функціонування і розвитку підприємства, зокрема, особливості переходу між функціонуванням та розвитку в рамках життєвого циклу.

Постановка цілей. Метою статті є обґрунтування варіантів переходу між етапами функціонування та розвитку підприємства з урахуванням особливостей, характеру та видів цих процесів.

Виклад основного матеріалу. Проведені дослідження сутності понять функціонування і розвитку підприємства, типу процесів і шляхів розвитку дозволили запропонувати модель життєвого циклу функціонування та розвитку підприємства, яка наведена в роботі [3].

Функціонування і розвиток підприємства виступають як взаємозумовлені та взаємопов'язані процеси, які змінюють один одного в процесі діяльності підприємства, а також згідно моделі функціонування та розвитку підприємства представляють сукупність етапів на кожній стадії життєвого циклу.

Для визначення особливостей переходу між етапами функціонування та розвитку в межах кожної стадії циклу варто дослідити можливі шляхи, напрямки, форми, види розвитку, а також типи стійкості функціонування.

Так, О.В. Раєнева в [6] розрізняє такі шляхи розвитку: висхідний, спадний та нейтральний, що є перехідним до першого чи другого відповідно. При цьому Н.П. Масленнікова в [4] виділяє прогресивний (рух до вищого

ступеня розвитку, більш досконалого стану, поліпшення) та регресивний (передбачає зниження якісного рівня, деградацію підприємства, падіння його якісних та кількісних характеристик) види розвитку. В залежності від динаміки змін Д.К. Воронков у роботі [1] описує еволюційну (характеризується поступовими кількісними та якісними змінами, які не викликають кардинального перетворення її складу і структури) та революційну (передбачає серйозні якісні трансформації на підприємстві) форми розвитку. М.В. Куркін в роботі [2] досліджує функціонування та розвиток та виділяє різні типи стійкості функціонування підприємства. Згідно системного підходу до функціонування та розвитку підприємства, як зазначено в [2; 6], підприємство зазнає впливу флуктуацій, що може сприяти втраті стійкості та попаданню до точки біфуркації. Точка біфуркації можна визначити, як точку розгалуження варіантів подальшого розвитку підприємства, в якій визначається наступний етап (функціонування, розвиток, перехідний стан) та характеристики процесів (форма, вид розвитку, тип стійкості функціонування).

Слід зазначити, що етапи функціонування характеризуються відсутністю кардинальних змін в структурі, функціональних процесах, орієнтуванні на збереження цілісності та стабільності, спрямованістю в більшій мірі на досягнення поточних цілей. При цьому в залежності від рівня використання ресурсів підприємства та результативності його діяльності можна виділити стійке, нормальне та нестійке функціонування.

Етапам розвитку властиве порушення стійкості, при цьому процеси розвитку можуть набувати різних видів та форм.

Підсумовуючи вищезазначене, слід наголосити на багатоваріантності ситуацій переходу між етапами в межах кожної стадії циклу, що проілюстровано на рис. 1. Автором виділено чотирнадцять типових ситуацій переходу між етапами:

1. Підприємство перебуває на етапі розвитку, зазнає значного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, що зумовлює виникнення точки біфуркації, в котрій відбувається вибір подальшої траєкторії розвитку підприємства.

2. В процесі розвитку підприємства спостерігаються значні флуктуації, що призводять до втрати стійкості в точці біфуркації, в якій підприємство вибирає напрямок подальшої діяльності – функціонування.

1. Розвиток – точка біфуркації – розвиток	2. Розвиток – точка біфуркації - функціонування	3. Функціонування – еволюційний розвиток
4. Розвиток – точка біфуркації – перехідний стан – функціонування	5. Функціонування – точка біфуркації – прогресивний розвиток	6. Розвиток – функціонування
7. Функціонування – точка біфуркації – регресивний розвиток	8. Розвиток – перехідний стан – функціонування	9. Функціонування – точка біфуркації – революційний розвиток
10. Функціонування – точка біфуркації – функціонування	11. Розвиток – точка біфуркації - перехідний стан – розвиток	12. Функціонування – точка біфуркації – перехідний стан – розвиток
13. Розвиток – перехідний стан – точка біфуркації – функціонування	14. Функціонування – точка біфуркації – перехідний стан – функціонування	

Рис. 1. Типові ситуації переходу між етапами функціонування та розвитку

3. Перехід від етапу функціонування до етапу еволюційного розвитку, що відбувається, як зазначено в [5], згідно закону діалектики, тобто кількісні зміни на підприємстві формують якісні зміни та зумовлюють перехід до нового стану.

4, 8, 13. Ситуація переходу від етапу розвитку до функціонування через проходження можливих точок біфуркації та перехідних станів може бути пояснена поглядом Ю.С. Погорелова [5], який зазначає, що довготривале успішне функціонування підприємства потребує розвитку, який дозволить зберегти необхідні зміни навіть після проходження точки біфуркації.

5. Етапи функціонування, що характеризуються різними рівнями стійкості, час від часу, як зазначено в [2], перериваються трансформаційними процесами, що реалізуються у вигляді якісних змін та характеризують прогресивний розвиток.

6. Перехід між етапами розвитку і функціонування характеризується спочатку трансформаціями на підприємстві на етапі розвитку, формулюванням стратегічних цілей та вибором напрямків діяльності підприємства, потім переходом до етапу функціонування, який спрямований на підтримку діяльності підприємства, досягнення поточних цілей, що підпорядковані стратегічним, в рамках визначеного напрямку розвитку.

7. В процесі функціонування підприємства відбуваються значні флуктуації, що приводять до виникнення точки біфуркації, в якій

відбувається перехід до стану, що характеризується зниженням якісних і кількісних характеристик (регресивний розвиток.).

9. Як описується в [2], поступово невідповідність зовнішніх умов та способу функціонування підприємства досягає критичної межі, що призводить до точки біфуркації. В свою чергу, підприємство здійснює революційні зміни, що виводять його на новий рівень розвитку.

10. Така ситуація може бути описана з функціональної точки зору, яка, згідно [2], визначає функціонування як рух в стані одного ж і того рівня, що передбачає перерозподіл елементів, функцій, зв'язків на підприємстві, при котрому кожен наступний стан визначений попереднім.

11. Підприємство, що перебуває на етапі розвитку, зазнає впливу флуктуацій, що призводить до виникнення точки біфуркації та перехідного стану, в яких відбувається значна зміна напрямків та траєкторії розвитку, що зумовлюють перехід до якісно нового етапу розвитку.

12. На етапі функціонування підприємство відчуває значні впливи зовнішнього та внутрішнього середовища, що зумовлює виникнення точки біфуркації, в результаті дії якої підприємство в процесі визначення напрямків та шляхів подальшого розвитку перебуває в перехідному стані, після якого відбуваються якісні зміни, що зумовлюють етап розвитку підприємства.

14. На етапі функціонування підприємство під значним впливом середовища опиняється в точці біфуркації, де порушується його стійкість, що зумовлює перехідний стан, але в результаті застосування адаптаційних механізмів щодо нейтралізації впливів, підприємство продовжує функціонування, що спрямоване на досягнення поточних цілей.

Слід зазначити, що розвиток виражається у внутрішніх протиріччях та протиріччях із зовнішнім середовищем, які реалізуються через дестабілізаційні впливи, на цьому етапі підприємство стоїть перед вибором серед великої кількості альтернатив, що обумовлює множинність вибору стратегії підприємства на кожній стадії.

На етапах функціонування, як правило, відбувається реалізація визначених на етапі розвитку стратегічних цілей шляхом розробки та досягнення поточних цілей.

Висновки. На нашу думку, запропоновані ситуації описують можливі варіанти переходу між етапами функціонування і розвитку в рамках стадій життєвого циклу, а також є простою для використання в практиці діяльності

сучасних підприємств та дозволить їм побудувати власну модель функціонування та розвитку з урахуванням факторів та принципів діяльності конкретного підприємства.

Список використаної літератури

1. Воронков Д.К. Розвиток підприємства : управління змінами та інновації : монографія / Д.К. Воронков, Ю.С. Погорелов. – Харків: АдВА, 2009. – 436 с.

2. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия : монографія / Н.В. Куркин. – Д.: АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.

3. Лепейко Т.І. Методичний підхід до побудови моделі функціонування та розвитку підприємства / Т.І. Лепейко, О.В. Мазоренко // Лібермановські читання – 2010: економічна спадщина та сучасні проблеми: Монографія / Під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В.С. Пономаренка, д-ра екон. наук, проф. М.О. Кизима, канд. екон. наук, доц. О.Г. Зими. – Х.: ВД "ІНЖЕК", 2010. – С. 293-308.

4. Масленникова Н.П. Управление развитием организации / Н.П. Масленникова. – М.: Центр экономики и маркетинга, 2002. – 304 с.

5. Погорелов Ю.С. Оцінювання та моделювання розвитку підприємства : монографія / Ю.С. Погорелов. – Луганськ: Глобус, 2010. – 512 с.

6. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства : методологія, механізми моделі: монографія / О.В. Раєвнева. – Х.: ВД "ІНЖЕК", 2006. – 496 с.

Інформація про автора

Мазоренко Оксана Володимирівна – к.е.н., доцент кафедри менеджменту та бізнесу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, м. Харків (maoks@bk.ru, тел. 0968160015)